

Jaarverslag 2013

Manifest 294

SCHRAP ARTIKEL 294, LID 2 UIT HET WETBOEK

want

HULP IS GEEN MISDAAD

en

**MENSEN MOETEN ZELF MOGEN BESLISSEN
OVER HUN LEVENSEINDE**

De nvve en de ondertekenaars van het manifest vinden dat burgers die voor zichzelf hebben vastgesteld dat de waarde van hun leven zodanig is afgenomen dat zij de dood verkiezen boven het leven, meer keuzemogelijkheden moeten hebben.

Euthanasie en hulp bij zelfdoding mogen onder specifieke voorwaarden door een arts worden verleend. Maar er zijn veel mensen met een weloverwogen stervenswens die bij hun arts geen gehoor vinden.

Deze mensen staan er nu alleen voor. Daardoor is hun lijdensweg lang of zien ze zich gedwongen op eenzame en vaak mensonterende wijze een einde aan hun leven te maken.

Door de strafbaarstelling op hulp bij zelfdoding door niet-medici uit het strafrecht te schrappen zijn gruwelijke methoden, met grote impact voor naasten en maatschappij, niet meer noodzakelijk.

AFSCHAFFING VAN ARTIKEL 294, LID 2 MAAKT
KEUZEMOGELIJKHEDEN AAN HET EINDE VAN HET LEVEN MOGELIJK

- *Mensen met een stervenswens kunnen steun en hulp invoepen van naasten.*
- *Er kunnen stervenshulpverleners worden opgeleid en ingeroepen die ondersteuning kunnen geven en die bevoegd zijn om dodelijke middelen te verstrekken.*
- *De 'laatstewilpil' kan worden ontwikkeld en ter beschikking worden gesteld.*

Lustrumfeest in Filminstituut EYE

Het bestuur

In 2013 heeft het bestuur zich met name gebogen over het opheffen van de strafbaarheid op hulp bij zelfdoding, de Levensindekliniek en de toekomst van de NVVE. Ook is veel aandacht besteed aan het schriftelijk euthanasieverzoek, vastgelegd in art. 2 lid 2 van de Wtl.

Lustrumjaar NVVE

De NVVE bestond 40 jaar. Door het hele jaar heen waren er verschillende festiviteiten. Tijdens de ALV kregen leden de gelegenheid een bezoek te brengen aan de Levensindekliniek. Het boekje: 'We gaan u eens lekker doodmaken' van Peter de Wit werd uitgebracht. Dit boekje, met cartoons waarin Sigmund de hoofdrol speelt, werd veelvuldig besteld.

Lustrumfeest

Het lustrum werd op 28 augustus groots gevierd in Filminstituut EYE te Amsterdam. Na inspirerende speeches van de directeur en de voorzitter, konden de leden de hele dag genieten van lezingen, film, dans, tentoonstellingen en allerlei ludieke evenementen, zoals de Euthanasiebingo. Tijdens deze feestelijke dag werd ook de nieuwe huisstijl gepresenteerd: een nieuw logo en een nieuw uiterlijk van de website, van brochures en de *Relevant*. Van de *Relevant* verscheen een speciale lustrumeditie, gewijd aan 40 jaar NVVE.

Petra de Jong en Margo Andriessen

Euthanasiebingo

Levensindekliniek

De Levensindekliniek had een bijzonder succesvol jaar. Al snel na de start van de kliniek, in 2012, bleek dat de vraag naar hulp veel groter was dan kon worden geboden. De wachtlijst die daardoor ontstond werd verkort dankzij financiële steun van de NVVE: het aantal ambulante teams kon worden uitgebreid van 16 naar 30. Toen in 2011 de start van de Levensindekliniek werd aangekondigd, kwam er veel kritiek, met name van de KNMG. Anderhalf jaar later blijkt dat de scepsis van de KNMG geheel is verdwenen en dat de artsorganisatie de kliniek volledig erkent. De Levensindekliniek vervult een belangrijke functie als kennis- en adviescentrum. Dat blijkt uit het aantal artsen dat de kliniek consulteert en uit het feit dat de helft van de uitgevoerde euthanasieverzoeken na interventie van de Levensindekliniek, toch door de eigen arts geschiedt.

Brievenactie

Zorgverzekeraars, op Menzis na, wilden de zorgkosten voor de Levensindekliniek niet vergoeden. Via de *Relevant* werd in het najaar een brievenactie gestart. Veel NVVE-leden hebben hun verzekeraar middels een brief verzocht de zorgkosten van de Levensindekliniek te gaan vergoeden. Dit had het gewenste effect: eind 2013 hadden alle verzekeraars, behalve Achmea, toegezegd de zorgkosten voor de Levensindekliniek te vergoeden.

Manifest 294 en de zaak Heringa

Op 22 oktober 2013 kreeg Albert Heringa, die zijn 99-jarige moeder in 2008 hielp bij haar zelfdoding, van de rechter te horen schuldig te zijn zonder strafoplegging. Hulp bij zelfdoding door niet-artsen is strafbaar volgens artikel 294 lid 2 van het Wetboek van Strafrecht. De rechter erkende dat het denken over bieden van hulp bij zelfdoding wel aan het veranderen is, maar dat het niet aan de rechter is de wet te veranderen. De rechter riep op tot het voeren van een maatschappelijk debat. De NVVE heeft dit maatschappelijke debat volop gevoerd gedurende de campagne 'Hulp is geen misdaad'.

Manifest 294

De campagne 'Hulp is geen misdaad' ging op 2 september symbolisch van start in Den Haag. Het manifest 294, waarin de regering werd opgeroepen tot het schrappen van artikel 294 lid 2 uit het Wetboek van Strafrecht, werd vastgespijkerd op een replica van de deur van de Ridderzaal. Bij deze actie waren ongeveer 250 NVVE-leden aanwezig. Tijdens de eerste zittingsdag van het proces tegen Heringa, zijn zo'n 100 NVVE-leden naar Zutphen gekomen om Albert Heringa onder groot applaus te ontvangen. Daarna was er voor de sympathisanten ontbijt in de openlucht. Beide acties kregen ruim aandacht van de media. Tijdens het jaarlijkse symposium in november stond wederom het wel of niet afschaffen van artikel 294 lid 2 centraal. Deskundigen gaven die dag hun visie op de kwestie. Daarna zijn er door het hele land vier publieksdebatten gehouden: in Groningen, Eindhoven, Zwolle en Rotterdam waaraan honderden NVVE-leden en niet-leden deelnamen.

Zutphen

Den Haag

Zutphen

Publieksdebat

Euthanasie bij demente vrouw is doorbraak

Politieke beïnvloeding

In de aanloop naar het debat over de tweede evaluatie van de WtI is veel gesproken met Tweede Kamerleden. De NVVE vond dat de problemen rond het schriftelijk euthanasieverzoek, de afschaffing van het verbod op hulp bij zelfdoding en de Levensindekliniek (met name het scholingseffect van de ambulante teams en de vergoeding door zorgverzekeraars) meegenomen moesten worden in het politieke debat. D66 en GroenLinks namen het initiatief tot het indienen van een wetsvoorstel om een verwijsplicht voor artsen op te nemen in de WtI. De NVVE steunt dit voorstel, omdat de morele plicht, zoals opgenomen in de richtlijn van de KNMG, niet afdoende werkt. Mensen met een euthanasieverzoek dat voldoet aan alle zorgvuldigheidseisen, horen niet in de kou te blijven staan doordat artsen niet willen meewerken, vindt de NVVE.

Werkgroep artikel 2 lid 2

Een ander punt betreft de wettelijke verankering van wilsverklaringen. Volgens de wet kan een schriftelijke wilsverklaring een mondelinge vervangen. Toch stelt de KNMG zich op het standpunt dat communicatie met de patiënt nog mogelijk moet zijn. Dat zou betekenen dat mensen met een ingevulde wilsverklaring die lijden aan gevorderde dementie, niet in aanmerking kunnen komen voor euthanasie. De werkgroep artikel 2 lid 2 (WtI) is ingesteld. Daarin hebben ambtenaren van VWS (Volksgezondheid, Welzijn en Sport) en VenJ (Veiligheid en Justitie) zitting, naast leden van de KNMG. De werkgroep moet tot een handreiking komen hoe je in de praktijk moet omgaan met een schriftelijke wilsverklaring.

Wetenschappelijke activiteiten

Sinds 1 juli 2013 bekleedt Suzanne van de Vathorst als bijzonder hoogleraar de leerstoel 'Kwaliteit van de laatste levensfase en van sterven' aan de Universiteit van Amsterdam. Deze leerstoel wordt bekostigd door de NVVE. Wetenschappelijk onderzoek is van groot belang voor de missie van de NVVE om een waardig levenseinde voor iedereen bereikbaar te laten zijn.

Ontwikkelingen in het buitenland en overzeese gebieden

Ook in andere landen wordt de discussie over waardig sterven gevoerd.

Boris van der Ham

Suzanne van de Vathorst

Bonaire, Eustatius en Saba (BES-eilanden)

Sinds 2012 is de WtI van kracht op deze eilanden. De GGD Den Haag is verantwoordelijk voor de implementatie van deze wet en heeft de NVVE om informatie gevraagd. De NVVE zal hen ondersteunen.

België

In België is een wetwijziging aangenomen waardoor jongeren onder de achttien jaar een euthanasieverzoek mogen indienen. Er is geen leeftijdsgrens gesteld maar de jongeren moeten oordeelbekwaam zijn. Jongeren die psychisch lijden kunnen geen euthanasieverzoek indienen. Het euthanasieverzoek moet schriftelijk worden ingediend en ouders moeten schriftelijk toestemming geven. In Nederland kunnen jongeren vanaf twaalf jaar een mondeling verzoek doen, met toestemming van ouders, bij jongeren vanaf zestien jaar hoeven ouders alleen op de hoogte te worden gebracht van het verzoek.

Denemarken

Op uitnodiging van de Deense ambassade heeft de NVVE een lezing gehouden voor de Parlementaire commissie van Gezondheid. In Denemarken is men bezig met wetgeving op het gebied van euthanasie.

Tasmanie (deelstaat van Australië)

In oktober 2013 werd na een tien uur durend debat het wetsvoorstel weggestemd dat euthanasie mogelijk maakte bij mensen met een terminale ziekte. Er waren slechts twee stemmen verschil.

Vrijwilligersdag Den Haag

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
LEDENAANTAL EINDE JAAR	104.900	108.628	116.558	128.017	140.760	148.217
STIJGING LEDENAANTAL	1.178	3.728	7.930	11.459	12.743	7.457
NIEUWE LEDEN	10.188	11.947	16.518	21.293	23.893	19.988
OVERLEDEN LEDEN	5.235	5.550	5.763	6.311	7.143	7.787
OVERIGE UITSCHRIJVINGEN	3.775	2.669	2.825	3.523	4.007	4.744
AANTAL BESTELDE WILSVERKLARINGEN	11.915	16.129	18.306	23.303	26.381	22.002
AANTAL BESTELDE PENNINGEN	1.356	1.361	1.876	2.987	5.884	5.057

NVVE in beeld **Ledenaanwas**

In 2013 groeide het aantal leden van de NVVE naar 148.217. Dat is een groei van 5,3%. In 2014 wordt opnieuw een flinke groei verwacht, omdat er dan campagne gevoerd gaat worden over het belang van een wilsverklaring en het onderhouden daarvan.

Presentatiedienst

De NVVE was met een vernieuwde stand aanwezig op beurzen. Zo stond de NVVE op de 50PlusBeurs met een grote stand waarvan een deel ter beschikking was gesteld aan de Coöperatie Laatste Wil. Voor het eerst was de NVVE met een stand aanwezig op de Nursing Experience. Daar verzorgde de NVVE ook de workshop 'Euthanasie, hoe sta jij erin?'. Hiervoor was grote belangstelling. Ook het aantal aanwezigen op regiobijeenkomsten was groter dan voorgaande jaren. Gemiddeld waren er zo'n 250 bezoekers per keer.

Jongeren

De jongeren binnen de NVVE, dat wil zeggen de leden tot 40 jaar, hebben in 2013 voorbereidingen getroffen voor het oprichten van een jongerengroep binnen de NVVE. Op 16 november was deze oprichting officieel een feit. Ook hield de enthousiaste groep zich bezig met de voorbereidingen voor een symposium, speciaal voor de jongeren, dat voor januari 2014 op de agenda staat.

Media

De media pikten de activiteiten, campagnes en persberichten van de NVVE goed op. Er verschenen veel krantenartikelen, ingezonden brieven en interviews en reportages op radio en televisie. Daarnaast waren er veel tv-uitzendingen met aandacht voor euthanasie waaraan de NVVE medewerking verleende. De NVVE was het gehele jaar actief op de sociale media Twitter, Facebook en LinkedIn.

BATEN en LASTEN

x € 1.000   Resultaat 2013   Begroting 2013   Resultaat 2012

BATEN

Ontvangsten van leden   2.987   2.910   2.899
Overige baten   635   480   518

Totaal baten   **3.622**   **3.390**   **3.417**

LASTEN

Externe betrekkingen   242   231   174
Relevant   360   362   219
Dienstverlening leden   72   103   78
Inkoop wilsverklaringen   172   154   205
Inkoop NR-penningen   193   155   220
Inkoop verkooppublicaties   19   20   8
Bureaustkosten   434   454   448
Verenigingskosten   140   128   107
Overige activiteiten   432   406   315
Bijdrage Levensindekliniek   1.521   1.377   1.296
Personeelskosten

Totaal lasten   **3.585**   **3.390**   **3.370**
Resultaat   **37**   **0**   **47**

Samenstelling per 31 december 2013

BESTUUR • mr. dr. M.F. Andriessen, voorzitter • mr. A.V. van Nierop, secretaris •
prof. dr. H. Schreuder, penningmeester • dr. D.J.B. Ringoir, auditcommissie •
C.M.J.C. Pauw-van Doormalen • drs. A.H.B.M. van den Wildenberg

BUREAU • Directie dr. P.M. de Jong

Secretariaat K. de Ruij • Staf R. Helmer • L.L.A. de Vito • **Ledendiensten** E. Rentema-
Bernard, hoofd • C.J. Bekkering • M. Leidekker • J.A.C. Maliepaard • H. Speersta •
N.M. Viegas • **Communicatie** F. Zonneveld, hoofd • F.E. Boer • S. Hattink • R. van Loon •
S. Michelis • M.A.H. Peters • M. van der Poel • R. van Rheenen • K.P.M. Scheirlink •
B.C. Vogels • **Interne Bedrijfsvoering** F.P.A.M. Janssen, hoofd • L.F. Boldewijn •
A. el Kehal • E. van der Linden • J.N. van der Sloot-van Dijk • S.L. Sundermeijer •
R.J.M. Veel

COLOFON NVVE, Postbus 75331, 1070 AH Amsterdam

Fotografie: Reinier Gerritsen, Anna Green, Anne Meyer, Bert Strootman •
Illustratie: Peter de Wit • Tekst: NVVE • Vormgeving: Case, Breda

BALANS

eind 2013

eind 2012

ACTIVA x € 1.000

IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

Software en website   52   47
Investerings onderweg   21

MATERIËLE VASTE ACTIVA

Verbouwingen   9   27
Inventaris   24   30
Computers   15   28
Materiële vaste activa   48   85

FINANCIËLE VASTE ACTIVA

Effecten   687   699

VLOTTENDE ACTIVA

Voorraad   35   19
Vorderingen op leden   16   14
Overige vorderingen   128   147
Bankrekeningen   196   138
Spaarrekeningen   3.099   3.261
Totaal activa   **4.282**   **4.410**

PASSIVA x € 1.000

eind 2013

eind 2012

EIGEN VERMOGEN

Continuïteitsreserve   1.672   1.507
Reserve projecten   999   975
Algemene reserve   45   196
Totaal eigen vermogen   2.716   2.678

KORTLOPENDE SCHULDEN

Vooruit ontvangen contributie   1.249   1.201
Crediteuren   82   66
Belastingen en premies   76   64
Stichting Levensindekliniek   2   305
Diverse overlopende posten   157   96

Totaal passiva

1.566   1.732
4.282   **4.410**

Samenvatting van de door de account goedgekeurde jaarrekening